

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *Myslenie a krása*

Autor práce: PhDr. Marcel Forgáč, PhD.

Odbor HIK: teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr

Oponent: doc. Josef Fulka, PhD.

Pod trošičku záhadným názvom „Myslenie a krása“ se ve skutečnosti skrývá komplexní úvaha nad starodávnou, ale dodnes nanejvýš aktuální a provokativní otázkou „literárnosti“ filosofických textů. Autor v několika kapitolách tento problém nahlíží z různých perspektiv. Nebudu je samozřejmě shrnovat, zmíním jen ty, které považuji za nejzajímavější.

Úvod je ponejvíce věnován – s vydatnou pomocí interpretace, kterou dané otázce věnovala Nussbaumová v *Křehkosti dobra*, práci právem označené jako „femenální“ (s. 9) – slavné Platónově kritice básníků z *Ústavu*. Na rozdíl od banální, „mimetické“ interpretace umění jakožto „nápodoby nápodoby“ navrhuje autor tuto kritiku podstatně nuancovat. Autor totiž podotýká, že Sokratův návrh vyhnat básníky ze státu je v kontextu dané pasáže natolik důrazný, že „má potenciál odvést pozornost od detenzivního vyústění celé situace“; v tomto smyslu se jedná o „rekonfiguraci“ poezie do „nového typu literatury“ (s. 13-14) a jako takový Sokratův návrh „není nezvratný“ (s. 15). Autor v tomto smyslu vhodně upozorňuje na to, že z Platónovy straně se jedná o jistý – ať už zamýšlený nebo nezamýšlený – trik: pakliže důraznost a nekompromisnost Sokratovy kritiky nás vede k tomu, že tento odsudek máme tendenci považovat za „fakt“ Platónovy filosofie, autor navrhuje naproti tomu brát zřetel k tomu, co označuje jako „genologicko-stylové tvarování“ Platónových dialogů (opět v návaznosti na Nussbaumovou a její známou divadelní interpretaci Platónových dialogů jakožto „antitragického divadla“, s. 16). To vede celkem logicky k tomu, že Platónovo dílo samo je vykládáno – s použitím Mukašovského, Nietzscheho nebo Derridy – jako něco, co má literární povahu, že ho „lze situovat v kontextu pohybu umělecké struktury“ (s. 23). Odtud klíčová otázka: „Kolik z nás literárních vědců nahlédne do děl filosofů – v tomto případě například Platóna –, protože v nich hledají ponaučení, myšlení, a vůbec nepředpokládají krásu?“ V kontextu tradičních platónských interpretací – přestože se rozhodně nepokládám za znalce Platóna – takovýto literárně-vědný přístup k filosofickému textu pokládám za značně inspirativní a oceňuji provokaci, kterou autor do této úvodní kapitoly – samozřejmě záměrně – vkládá: Platón, údajný velký kritik poezie, je zvolen jako myslitel, který pro takovouto literárněvědnou perspektivu otevírá prostor. Autorův záměr tuto perspektivu z různých hledisek zmapovat je jistě chvályhodný, tím spíše, že autor mu v pozdější části práce dodá konkrétní rozměr svým rozborem Parmenida a jeho básně *O přírodě*. Tomu však předchází celá řada dílčích úvah, které mají autorovu pozici posílit.

První z nich je logicky věnována Derridovi, který, jak je notoricky známo, rozdíl mezi literárním a filosofickým textem velkou měrou komplikuje, ale zároveň je – alespoň podle mého názoru – oprávněná autorova poznámka, že „Derrida (...) odhlíží od pojmu literárnost, se kterým je spojena dominance estetické funkce jakožto diferenciativního prvku umělecké literatury“ (s. 42). Na velice naléhavou otázku, totiž jaká je podle Derridy „pozice literatury v rámci struktury textuality“, se potom odpovídá z několika perspektiv: fenomenologické (reprezentované výrazem „transcendentní čtení“, dané snahou „jít za označující, za formu“; v poznámce pod čarou bych

podotkl, že nanejvýš instruktivním příkladem kritiky transcendentního čtení je zde Derridova polemika s Foucaultem ohledně Descartových *Meditací*, ale také kritika „esencialismu“, vyjádřená výrokem „žádné vnitřní kritérium nemůže zaručit základní literárnost textu“ (s. 50) a doplněná o tvrzení, že literárnost u Derridy není esence, nýbrž korelát intencionálního vztahu k textu (s. 51). Nebudu autorovu úvahu nad Derridou – mající charakter spíše postupného kladení otázek v dialogu s dekonstrukcí – shrnovat. Zmíním jen, že za velmi inspirativní – a kromě jiného také docela vtipnou – pokládám úvahu o tom, že „řešení problému filosofické kompetence literárního díla se často maskuje exponováním intertextuálních vazeb“ (s. 67), což podle autora přispívá k jisté „trivializaci“ dotyčného literárního díla: příkladem je autorovi Dominik Tatarka.

V metaforické podobě je archetyp literárního textu – s jeho odkladem transcendentálního signifikátu – ilustrován příkladem Sirén (s. 77 a násl.).

Třebaže derridovskou část pokládám pro autorův záměr za zřejmě nejzásadnější, o nic méně zajímavé nejsou ani části následující, věnované Benvenistovi, Rortymu a dalším. Oceňuji autorovu interpretaci Mukařovského (a jeho fúzi s Rortym) ústící do tvrzení, že filosofie „se ve svých vrcholných textových vyjádřeních situuje jako disciplína (...), která systémově kultivuje dvě dominantní funkce“ (s. 131).

Celkově řečeno: jedná se o práci poučnou, obsahující celou řadu podnětných momentů. Zmínil jsem jen některé z nich a mohl bych zmínit mnohé další, například exkurs (či opakované exkursy) k Deleuzovi a Guattarimu (144 a násl.; viz zvláště pojem pojmové osoby, který se pro uvažování o vztahu literárních a filosofických textů ukazuje podle mého názoru jako velice nosný), úvahu o Gabrielu Marcelovi a jeho parodii na Heideggera (s. 156) a samozřejmě také a možná především „předvedení“ autorova přístupu, který byl v první – a mnohem rozsáhlejší – části práce naznačen teoreticky, v podobě interpretace Parmenidovy básně *O Přírodě* (s. 163 a násl.).

Na práci velmi oceňuji to, že je psána srozumitelně, jasně a racionálně; umožňuje tedy dobře sledovat autorovu argumentaci. Dovolím si nicméně jednu poznámku (anebo s spíše jedná o otázku adresovanou autorovi, viz otázky níže). Předložený text vyvolává silný dojem, že jde jen o jakýsi nástin, o uvedení do jisté problematiky... Tím bude zapříčiněn, zdá se mi, její poněkud nesystematický charakter. Ne že bych chtěl tvrdit, že autorovo zkoumání je nutné (nebo dokonce vůbec možné) zpracovávat nějak systematicky, nicméně přece: motiv Sirén, který, jak je výše zmíněno, autor uvádí jako modelový archetyp filosofického textu, je dost možná archetypem i textu přítomného – neustále se zpívá o něčem, co má teprve přijít, a u čtenáře tím vznikají jistá neustále zklamávaná očekávání. Namísto textu, který má povahu směřování odněkud někam, se tu setkáváme spíše s jakýmsi nezávažnými fragmenty, přerušovanými neustálými odbočkami (viz třeba s. 66-70) a návraty zpět. Několikrát to připouští konec konců i sám autor: „Je čas odvodit z těchto širších poznámek *úvod* pro naše téma“ (s. 73; čtenář má pocit, že na úvod už je trochu pozdě); „Výzkum, který nese název *Myšlení a krása z aktu tvorby*, má ambici sledovat jevy, které vyplynou z uskutečnění změny předmětu literárněvědného zadání“ (s. 93; zde se autor zbytečně opakuje a čtenář dotyčnou myšlenku už dávno pochopil); „Výše pojmenovaný širší rámec této výzkumné činnosti byl utvářen pod vlivem řady částečných impulzů, které se významně podílejí i na metodologické perspektivě této práce“ (tamt.; o jakou „metodologickou perspektivu“ s tedy jedná?); „Náš výzkum má literárněvědný charakter, opírá se však o jeden transgresivní krok: nevychází z dějin umělecké literatury, ale z dějin filosofie“ (s. 136; opět: čtenář už to dávno ví...) atd. atd.

Všechny úvahy a interpretace, které autor předkládá, mi připadají nějak inspirativní a podnětné a bylo by asi dobré, kdyby nějak lépe držely pohromadě, aby bylo zřejmé, odkud a kam autor vlastně míří. Úhrnem řečeno: práce je ve všech svých dílčích aspektech zajímavá, ale jaksi nehotová... Kdyby se uvažovalo o její publikaci, vyžádá si to ještě spousta práce. To nicméně nelze považovat za její nedostatek: autor sám v Abstraktu upozorňuje na to, že se jedná o „metodologické a analytické předpoklady širšího výzkumu“... Takže ke splnění sledovaného cíle: podle mého názoru byl splněn pouze částečně, ale autor tento fakt reflektuje a otázka zní, zda tento cíl vůbec splnit lze.

Další, už jen zcela dílčí poznámky: na s. 86 je zmíněn význam „auto/biografického psaní v prostředí filosofie“ – jedná se o téma, kterému se chce autor teprve věnovat?

Některé pasáže mi připadají zbytečné, zejména autobiografické pasáže na s. 93 a násl.: „Přeskočím skutečnost, že jsem se narodil, prý 16. prosince roku 1983, dnes se však už takové věci nepíše, pokud jedinec nemá širší kolektivní význam“ (proč to tedy autor píše a pokračuje v tom několik dalších stran? – takovéto „impulzy“ by si autor skutečně měl nechat na dobu, až mu bude devadesát a bude onen „širší kolektivní význam“ skutečně mít; tady to vypadá spíše trapně). Totéž platí o „sebe-expozičních“ pasážích v samotném úvodu.

Přínos práce je v mnoha ohledech nezanedbatelný. Otázka estetických kvalit a estetické funkce filosofického textu je velice komplexní (o její aktualitě už byla řeč výše) a předložený text předkládá řadu sice dílčích, ale velmi relevantních „nástřelů“ k jejímu ne-li zodpovězení, tedy alespoň jasnému vymezení.

Otázky k obhajobě:

1) jaký je autorův názor na platonskou mnohokrát zmiňovanou tenzi mezi kritikou básnictví v *Ústavě* a jeho interpretací poezie v dialogu *Íón*, poezie jakožto „božského šílenství“? Lze tyto dvě interpretační perspektivy smířit?

2) Jakým směrem bude autorova práce pokračovat dál? Např. přibudou k interpretaci Parmenida další filosofické „případové studie“? A co ono autobiografické psaní, o kterém jsem se zmínil výše?

Závěrečné hodnotenie

Výše uvedenými kritičtějšími poznámkami v závěru hodnocení tedy nechci říci, že předloženou habilitační práci nepokládám za dobrou. Naopak. Nastihuje pozoruhodné výzkumné téma a v souvislosti s ním – byť zatím poměrně nesystematicky – zmiňuje celou řadu velmi trefných postřehů. I přesto, že na dotyčném tématu bude ještě hodně práce, předloženou habilitaci *Myslenie a krása* autora PhDr. Marcela Forgáča, PhD. ~~odporúčam/neodporúčam~~ prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške ~~odporúčam/neodporúčam~~ udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr**.

V Praze, dátum 10. 1. 2023 (do 3 mesiacov od vymenovania)

Meno a priezvisko s titulmi a podpis

Doc. Josef Fulka, PhD.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to be 'JF' followed by a long horizontal stroke.